Szikipacsirta (*Calandrella brachydactyla hungarica* Horváth) fészkek és a műanyag fólia

Endes Mihály
endesm@freemail.hu

Abstract

The author has observed twice Short-toed Larks breeding in agricultural areas (wheat field) in the vicinity of Újfehértó, where females used parts of plastic sheets for nest building and built a nest in the close vicinity of it in the second case. There is no obvious reason for this behaviour either in human or avian perspective. This paper calls attention to the harmful effects in connection to physicochemical properties of plastic materials and related environmental problematics.

A szikipacsirta fészkének leírása során a legelső forrásmunkáktól kezdve bőséges teret szentel a szakirodalom. A növényi anyagokból készülő talajfészek bélelésének ismertetésekor azonban máig találunk ellentmondást, a gyapotszerű termésrészek, valamint az állati eredetű (szőrszálak, gyapjúcsomók, tollak) anyagok felhasználásnak tényét illetően. Magam arra az álláspontra helyezkedem, hogy amennyiben lehetőség kínálkozik, s ez a faj areáljának legnagyobb részén így is van, madarunk minden esetben él a lehetőséggel. Azaz, ösztönösen tisztában van ezen alkotóelemek számára hasznos voltával, úgymint a hőszigetelő, vízelvezető, légáteresztő tulajdonságaival. Csupán nagy kiterjedésű agrárterületek képezhetnek ez alól kivételt, ahol a felsorolt matériák hiányoznak.

Ugyanakkor közismert, hogy éppen ezeken a vidékeken, világszerte és számos téren tömegesen használják az etilén, propilén és vinilklorid vegyületek polimerizációja révén készülő műanyagokat vékonyfólia csomagoló és szálak formájában kötözőanyagként. A szükségtelenné váló „göngyölegek" összegyűjtése és technikai megsemmisítése helyett jelenleg hazánkban is bevett gyakorlat ezeknek a felhasználás helyszínén történő elhagyása, majd szétszóródása, amely már régóta kimeríti a nagymértékű szemetelés, környezetszennyezés fogalmát, egyúttal bűntettét. Ezt súlyosbítja efféle hulladékok rendkívül lassú, jórészt csupán fizikai lebomlási, szétesési tulajdonsága, továbbá a belőlük kiváló károsító és mérgező vegyületek szerepe, leggyakrabban szabadtéri és többnyire tökéletlen mértékű elégetés eredményeként.

A madarak világában betöltött szerepük legismertebb mozzanata a fákon, cserjéken, bokrokon építő fajok esetében a fészekrakás során felhasznált anyagként való megjelenésük. Talajlakó, nyíltan költők, így a fácánfélék, továbbá pityerek, billegetők és pacsirták közül az utóbbi fajok csoportjainál bizonyosodott be a szétszóródó műanyag „rafia" (madzagszerű kötözőanyag) felhasználása.

Magam a magyar szikipacsirta (*Calandrella brachydactyla hungarica* Horváth) esetében tettem ez irányú észleléseket, amelyek a fészek, valamint a fólia formájú (melegágyi sátrak, zsákok, szatyrok, zacskók) műanyag kapcsolatáról szólnak. Megfigyeléseim madarunk mai, ismereteink szerint egyetlen és feltehetően legutolsó fészkelőhelyén, a már csupán 4-5 páros „állományról" szólnak Újfehértó mellett. Itt intenzíven művelt mezőgazdasági területen próbálnak évről évre több-kevesebb sikerrel költeni. Két esetet ismertetek, amelyek őszibúza táblában történtek.

Az elsőként megvizsgált fészek anyagában néhány 20-25 cm hosszúságú, hajszálvékony rostokra bomlott műanyag rafia szerepelt, maga az egész építmény egy régi, félig a talajba süllyedt, szétesőő, legalább 40x50 cm-es, növényekkel átszőtt fóliazsák-darab közvetlen közelében készült, azaz, a tojó tudatos döntéseként. Az azonban még találgatás szintjén sem

fejthető meg, beleértve az időjárás káros jelenségei kivédésének, valamint predátorok elleni mimikri funkcióját, vagy a „lábtörlő” szerepet, a fészek besározódásának elkerülésére, amely reflex (?) még a Homo spec. esetében sem működik tökéletesen… (lásd 1. fotó).

A másik fészek még nagyobb meglepetéssel szolgált, minthogy a bélelésnek a kotló madárral és tojásokkal, majd a fiókákkal közvetlenül érintkező felületét egy kb. 8x6 cm (becsült érték, valószínűleg jóval nagyobb) többrétegű, mert összehajlott fóliadarab képezte, körkörösen besimítva, a peremen gallérszerűen meggyűr(-őd)ve. Heroikus munka lehetett a tojó számára (lásd 2. fotó). Figyelembe véve az in situ körülményeket, mindenekelőtt a fészek szokatlanul déli irányú tájolása volt a kutató számára meglepő, noha a különleges bélés (humán) logikáját sem követte, jóllehet bármely másik irányú égtáj rendelkezésére állt a homogén szerkezetű és fiziognómiájú környezetben. Visszatérve a fészek bélelésére, amely ugyanis több fenyegető veszély lehetőségét vette fel, szemben a tojó esetleges (?) ösztöncselekvéseivel. A piszkosfehér műanyag feltűnően elütött a talaj világosbarna színétől, kiváltképpen a peremi csillogása. A fólia fizikai tulajdonságai sem kedvezőek: gyorsan felforrósodik, hirtelen lehűl, nem légáteresztő (szellőző), ugyanúgy vizet, párát összegyűjtő és megtartó, továbbá kontakt vagy kipárolgó vegyi, toxikus hatása lehet. Ugyanakkor a költés során hasznos, biológiailag pozitív tulajdonsága nem sorolható fel. Tekintettel a magyar szikipacsirta kiemelkedő értékére, a szélmalomharccal felérő felvilágosító munkát és hulladékgyűjtést megkezdtük.



1. fotó: Szikipacsirta fészek műanyag fólia szélében (Fotó: Endes M.)
Photo 1. Nest of Short-toed Lark besides a plastic sheet (Photo: M. Endes)



2. fotó: Szikipacsirta fészek műanyag fólia béléssel (Fotó: Endes M.)
Photo 2. Nest of Short-toed Lark lined with plastic (Photo: M. Endes)